

РЕЦЕНЗІЯ
на дисертаційну роботу
Казімірова Михайла Анатолійовича
на тему
«Механізм попередження неплатоспроможності банків»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Актуальність теми дослідження

Стійкість банківської системи є однією з визначальних передумов стабільного функціонування економіки, оскільки банки забезпечують акумулювання заощаджень, проведення розрахунків, фінансування господарської діяльності та перерозподіл фінансових ресурсів. Водночас погіршення фінансового стану окремих банків може швидко виходити за межі конкретної установи, створюючи ризики для вкладників, кредиторів, платіжної інфраструктури та банківського сектору загалом. За таких умов особливого значення набуває не лише врегулювання діяльності вже неплатоспроможних банків, а насамперед формування дієвого механізму своєчасного виявлення та нейтралізації ризиків до моменту переходу банку в критичний стан.

Фокус дисертаційної роботи на механізмі попередження неплатоспроможності є обґрунтованим, оскільки традиційне спостереження за виконанням нормативів не завжди забезпечує достатньо ранню ідентифікацію проблем. Формальне дотримання регуляторних вимог може поєднуватися з погіршенням структури фондування, зростанням частки проблемних активів, зниженням прибутковості, послабленням капітальної позиції або втратою довіри з боку клієнтів. Важливо, що автор досліджує взаємозв'язок цих чинників та розглядає попередження неплатоспроможності як безперервний процес, що охоплює формування раннього сигналу, віднесення банку до відповідної зони ризику, застосування заходів реагування та оцінювання їх результативності.

Теоретична актуальність теми визначається фрагментарністю існуючих підходів до попередження банківської неплатоспроможності. Окремо

досліджуються системи раннього попередження, нормативи ліквідності й капіталу, управління проблемними активами, стрес-тестування та процедури наглядового втручання. Проте недостатньо розробленим залишається питання їх узгодження в межах єдиного механізму, який поєднував би кількісне виявлення ризику з конкретними управлінськими рішеннями, визначенням відповідальних суб'єктів, часових меж реагування та критеріїв оцінювання виконаних заходів. У цьому контексті важливим є запропоноване в роботі бачення механізму як системи взаємопов'язаних діагностичних, управлінських та інституційних елементів.

Практична значущість обраної теми особливо посилюється сучасними умовами функціонування банківського сектору України. Наслідки банківських криз попередніх років, значна кількість установ, виведених із ринку, воєнні ризики, макроекономічна невизначеність та потреба збереження довіри вкладників актуалізують пошук інструментів, здатних забезпечувати випереджальне реагування. Важливим є також урахування міжнародного досвіду застосування систем раннього втручання та поступова адаптація вітчизняної регуляторної архітектури до європейських стандартів банківського регулювання і врегулювання.

Таким чином, тема дисертаційної роботи є актуальною як у теоретичному, так і в прикладному аспектах. Дослідження спрямоване на вирішення важливого завдання щодо переходу від переважно реактивного реагування на банківські проблеми до цілісної превентивної системи, здатної своєчасно виявляти ризики, запускати відповідні заходи та знижувати ймовірність настання неплатоспроможності банків.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційне дослідження виконано в межах науково-дослідної теми кафедри фінансових ринків та технологій Державного податкового університету «Державні запозичення в системі публічних фінансів» (номер державної реєстрації 0121U109588). Особистий внесок Казімірова М. А. у розроблення зазначеної тематики полягає у поглибленні теоретичних

положень щодо взаємозалежності платоспроможності, ліквідності та фінансової стійкості банків, визначенні основних каналів впливу внутрішніх і зовнішніх ризиків на діяльність банківських установ та формуванні пропозицій щодо вдосконалення механізму раннього попередження неплатоспроможності. Важливою складовою авторського доробку є використання кількісного інструментарію для оцінювання ймовірності погіршення фінансового стану банків та підвищення результативності превентивного банківського нагляду.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність

Аналіз дисертаційної роботи Казімірова М. А. свідчить, що її основні наукові положення, узагальнення, висновки та пропозиції сформовано на достатній теоретичній, методичній та інформаційній основі. Автором опрацьовано широке коло наукових праць українських і зарубіжних дослідників, законодавчих та нормативно-правових документів, офіційної банківської статистики, аналітичних матеріалів і міжнародних стандартів у сфері регулювання банківської діяльності, управління капіталом, ліквідністю та ризиками. Використання 195 джерел забезпечило можливість комплексного розгляду неплатоспроможності банків як фінансової, управлінської та інституційної проблеми.

Внутрішня логіка дисертаційного дослідження є послідовною та відповідає поставленій меті. У першому розділі сформовано теоретико-методичну основу роботи: уточнено взаємозв'язок між ліквідністю і платоспроможністю, визначено межу трансформації ліквідної кризи у кризу капіталу, розкрито вплив якості активів, структури фондування, ризик-апетиту та поведінкових реакцій учасників ринку. Також обґрунтовано триконтурну структуру механізму попередження неплатоспроможності, яка об'єднує раннє діагностування ризику, управлінське реагування та інституційно-наглядове забезпечення. У другому розділі здійснено аналіз розвитку банківського сектору України, інструментів раннього втручання та

міжнародних підходів BRRD і PCA, а також визначено проблеми координації між учасниками системи фінансової стабільності. У третьому розділі теоретичні та аналітичні результати трансформовано в кількісний інструментарій, систему активізації проблемних банків, управлінські плани й пропозиції щодо вдосконалення наглядового реагування.

Важливою складовою дисертації є самостійно сформована інформаційна база економетричного дослідження. Автором використано квартальні дані 44 українських банків за період 2014Q3–2025Q4, що забезпечило формування панелі з 1393 спостережень. Імовірність неплатоспроможності оцінено на основі бінарної залежної змінної та лагових показників банківської діяльності. Використання лагів є методично виправданим, оскільки запобігає включенню до моделі інформації, що стала відомою вже після реалізації події, та дає змогу трактувати отримані оцінки як ранні сигнали, придатні для подальшої аналітичної перевірки.

Методологічна обґрунтованість роботи забезпечується використанням взаємодоповнювальних загальнонаукових і спеціальних методів. Теоретичні положення сформовано із застосуванням аналізу, синтезу, систематизації, порівняння та системно-структурного підходу. Дослідження українського і міжнародного досвіду ґрунтується на порівняльному аналізі, експертному оцінюванні та опрацюванні практичних кейсів. Кількісну частину виконано із застосуванням панельного логістичного моделювання, статистичних і графічних методів та спеціальних показників діагностики якості моделі. Використання одночасно ROC-AUC і PR-AUC є доцільним з огляду на значну незбалансованість вибірки та низьку частоту випадків неплатоспроможності.

Позитивної оцінки заслуговує виважена інтерпретація автором результатів моделювання. Дисертант не перебільшує прогностні можливості отриманої специфікації та визначає її як базовий робочий інструмент системи раннього попередження. Помірне значення ROC-AUC розглядається у взаємозв'язку з PR-AUC, базовою часткою подій і практичною метою моделі, яка полягає у ранжуванні ризиків та спрямуванні наглядових ресурсів на

банки, що потребують поглибленого аналізу. Такий підхід відповідає практичній логіці EWS і свідчить про належний рівень методологічної рефлексії.

Достовірність сформульованих положень підтверджується узгодженістю теоретичних висновків із результатами аналізу банківського сектору, економетричного оцінювання та розробленими практичними рекомендаціями. Основні результати пройшли апробацію, опубліковані у наукових виданнях і доведені до рівня конкретних інструментів: системи зон ризику, Плану стабілізації фондування, NPL-контур, дворівневої архітектури реагування та комплексу результативних і процесних KPI. Практичне використання окремих положень у діяльності банківської установи додатково підтверджує їх прикладну придатність.

Таким чином, наукові положення, висновки та рекомендації дисертаційної роботи Казімірова М. А. є логічно взаємопов'язаними, належно аргументованими та підтвердженими достатньою теоретичною, статистичною й емпіричною базою.

Наукова новизна, теоретична і практична значущість дисертаційного дослідження

Положення наукової новизни, представлені у дисертації Казімірова М. А., належним чином обґрунтовані результатами теоретичного, аналітичного та економетричного дослідження і характеризують особистий внесок здобувача у розвиток наукових засад попередження неплатоспроможності банків.

1. Важливим теоретичним результатом є уточнення економічного змісту механізму попередження неплатоспроможності банків. Автором обґрунтовано його безперервний, циклічний і процесний характер, а також необхідність обов'язкового інституційного реагування на зафіксовані ранні сигнали. Запропоноване трактування передбачає послідовне проходження етапів діагностування ризику, визначення статусу банку, застосування

управлінських заходів, контролю їх виконання та прийняття рішення про зміну режиму реагування.

2. Удосконалено підхід до архітектури механізму через поєднання трьох функціональних контурів. Індикативно-діагностичний контур забезпечує раннє виявлення відхилень на основі системи показників і моделей EWS; операційно-управлінський трансформує виявлений сигнал у конкретний план стабілізаційних дій; інституційно-наглядовий визначає правила втручання, відповідальність учасників та порядок координації. Такий підхід дає змогу забезпечити взаємозв'язок між аналітичними результатами та реальними рішеннями банку і регулятора.

3. Теоретичне значення має поглиблення розуміння механізму формування банківської неплатоспроможності. Автором представлено послідовність трансформації дисбалансів у сфері фондування, ліквідності, якості активів і капіталу у критичний фінансовий стан, а також розкрито роль довіри вкладників, кредиторів і контрагентів у прискоренні кризових процесів. Це дозволяє розглядати превентивне втручання як вплив не лише на формальні показники банку, а й на причини та канали поширення його фінансової нестійкості.

4. Науковою новизною характеризується обґрунтування управлінського статусу показника LDR. У роботі він розглядається як індикатор дисбалансу між кредитною активністю та стабільністю клієнтського фондування, здатний завчасно сигналізувати про підвищення ризику ліквідності. Його формалізація як KPI дає можливість установлювати вимірювані цілі щодо структури пасивів, темпів кредитування, ліквідного буфера та строків реалізації стабілізаційних заходів.

5. Подальшого розвитку набув кількісний інструментарій ранньої діагностики банківської неплатоспроможності. Розроблена автором модель використовує лагові фінансові показники та враховує значну незбалансованість вибірки, зумовлену рідкісністю випадків неплатоспроможності. Застосування метрик ROC-AUC і PR-AUC дозволяє оцінювати здатність моделі визначати підвищений ризик і формувати

ранжований перелік банків для проведення поглибленого наглядного аналізу.

6. Подальшого розвитку набули методичні засади раннього реагування та організації роботи з проблемними банками. Автором запропоновано розмежовувати сигнальний рівень, на якому формалізовано умови переходу банку до зони підвищеної уваги, та аналітичний рівень, у межах якого визначаються причини проблемності й обирається адресний пакет заходів. Практичну цінність становлять План стабілізації фондування, контур ранньої роботи з NPL, інтеграція капітального планування із системою зон ризику, а також підхід до оцінювання не тільки стану банку, але й якості та своєчасності його реакції.

Теоретична значущість дисертаційної роботи визначається розвитком системного підходу до попередження неплатоспроможності, відповідно до якого рання діагностика, управління ризиками, наглядові заходи та інституційна взаємодія становлять елементи єдиного керованого процесу. Практична цінність результатів полягає у можливості їх застосування під час удосконалення систем банківського нагляду, розроблення внутрішніх політик ризик-менеджменту, стабілізації фондування, управління проблемними активами та планування капіталу. Розроблена модель оцінювання ймовірності неплатоспроможності використовується у практичній діяльності АТ «АЛЬТБАНК» при підготовці аналітичних матеріалів для колективних органів управління. Основні наукові положення, висновки та рекомендації одержані автором особисто.

Повнота викладення основних результатів дослідження в опублікованих наукових працях

Основні наукові положення та результати дисертаційної роботи належною мірою представлено у публікаціях Казімірова М. А. За тематикою дослідження здобувачем одноосібно опубліковано 12 наукових праць загальним обсягом 4,63 друкованого аркуша. Науковий доробок охоплює п'ять статей у фахових наукових виданнях України, одну статтю у

зарубіжному науковому виданні та шість публікацій апробаційного характеру. У зазначених працях висвітлено економічну сутність і ризики неплатоспроможності банків, підходи до її раннього попередження, міжнародний та український досвід управління проблемними банками, інституційну складову фінансової стабільності, систему індикаторів раннього діагностування і результати моделювання факторів неплатоспроможності.

Результати дисертаційної роботи доповідалися та обговорювалися на шести міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях у 2023–2024 роках. Тематична спрямованість опублікованих праць відповідає змісту дисертації та охоплює її основні теоретичні, методичні й прикладні результати. Це дає підстави стверджувати, що положення, винесені на захист, достатньо повно оприлюднено та апробовано, а встановлені вимоги до публікацій за результатами підготовки дисертації на здобуття ступеня доктора філософії виконано повною мірою.

Оцінка ідентичності анотації та основних положень дисертації

Ознайомлення з анотацією та основним текстом дисертації Казімірова М. А. дає підстави стверджувати, що між ними забезпечено належну змістову відповідність. В анотації послідовно представлено мету та передумови проведення дослідження, охарактеризовано його інформаційне забезпечення і методи, узагальнено основні теоретичні, аналітичні та прикладні результати, а також відображено положення наукової новизни і напрями практичного використання запропонованих рекомендацій. Сформульовані в анотації висновки підтверджуються матеріалами відповідних розділів дисертаційної роботи.

Логіка побудови дисертації відповідає поставленим завданням і забезпечує послідовність проведеного дослідження. Теоретичні положення щодо економічної сутності, структури та методів функціонування механізму попередження неплатоспроможності розвинено в першому розділі. У другому розділі їх доповнено аналізом стану банківського сектору, міжнародних практик раннього втручання та інституційного забезпечення. У

третьому розділі викладено результати економетричного оцінювання і сформовано практичні пропозиції щодо активізації проблемних банків та вдосконалення превентивного реагування. Заявлені здобувачем положення наукової новизни відповідають фактично отриманим результатам та коректно відображені в анотації.

Дисертація має завершену структуру та включає вступ, три взаємопов'язані розділи, висновки, список використаної літератури і додатки. Загальний обсяг роботи становить 207 сторінок друкованого тексту, з яких 163 сторінки охоплюють основний зміст. Результати дослідження представлено у 21 таблиці та на 22 рисунках, додаткові матеріали систематизовано у 8 додатках на 13 сторінках. Список використаних джерел містить 195 найменувань. Отже, анотація відтворює ключові положення дисертаційної роботи, а структура, зміст та обсяг дослідження відповідають чинним вимогам.

Практична цінність результатів дисертаційного дослідження

Практична цінність отриманих результатів полягає у доведенні теоретичних і методичних положень дисертації до рівня конкретних інструментів банківського нагляду та внутрішньобанківського ризик-менеджменту. Розроблена модель оцінювання ймовірності неплатоспроможності може використовуватися для формування системи ранніх сигналів, визначення банків із підвищеним рівнем ризику та раціонального розподілу ресурсів наглядового контролю. Для комерційних банків запропонований інструментарій є корисним під час моніторингу фінансового стану, оцінювання стійкості ресурсної бази та своєчасного виявлення тенденцій, здатних призвести до погіршення ліквідності й капітальної позиції.

Важливе прикладне значення мають пропозиції щодо організації дворівневої системи реагування на ранні сигнали. На сигнальному рівні передбачається формалізоване визначення тригерів і зон ризику, а на аналітичному – встановлення причин проблемності та вибір відповідного

пакета стабілізаційних заходів. Практично орієнтованими є План стабілізації фондування, система контролю LDR як керованого KPI, контур раннього опрацювання NPL, а також поєднання результативних і процесних показників для оцінювання фактичного виконання банком запланованих заходів.

Окремі результати дисертаційного дослідження впроваджено в практичну діяльність АТ «АЛІТБАНК». Модель оцінювання ймовірності неплатоспроможності застосовується Центром з управління ризиками банку при підготовці щоквартальних аналітичних матеріалів для його колективних органів управління, що підтверджено довідкою № 507/541 від 30.04.2026 р. Крім того, запропоновані підходи можуть бути використані Національним банком України для вдосконалення механізмів раннього втручання, а банківськими установами – при розробленні внутрішніх політик управління ризиками, ліквідністю, капіталом і проблемними активами.

Академічна доброчесність

Ознайомлення зі змістом дисертації та науковим доробком Казімірова М. А. дає підстави констатувати дотримання здобувачем норм і принципів академічної доброчесності. Використані в роботі наукові концепції, фактичні відомості, статистичні дані, нормативні положення та аналітичні матеріали супроводжуються відповідними посиланнями на джерела. Авторські результати належно відокремлено від напрацювань інших дослідників. Основні теоретичні положення, методичні підходи, висновки та практичні рекомендації отримані Казіміровим М. А. самостійно, а наукові публікації, у яких висвітлено результати дисертаційного дослідження, є одноосібними. Підстав для встановлення ознак академічного плагіату, фабрикації або фальсифікації результатів не виявлено.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації

Відзначаючи вагомість наукових результатів дисертаційної роботи Казімірова М. А. та позитивно оцінюючи її загалом, необхідно звернути

увагу на окремі положення, які потребують додаткової аргументації або можуть бути предметом наукової дискусії.

1. Автор аргументує необхідність координації між НБУ, банками та інституціями врегулювання. Разом із тим доцільно було б докладніше розглянути механізми обміну конфіденційною інформацією, розмежування доступу до даних і відповідальність за несвоєчасне інформування (с. 122–132, 164–169).

2. Формулювання окремих завдань дослідження потребують редакційного уточнення та більшої уніфікації. Наприклад, бажано, щоб усі завдання починалися з дієслів однакового наукового рівня – «обґрунтувати», «удосконалити», «оцінити», «розробити» – і безпосередньо кореспондували з пунктами наукової новизни та висновків (с. 16–17).

3. Досліджуваний період включає як довоєнні роки, так і період повномасштабної війни, однак характер впливу воєнного чинника не є незмінним у часі. Якщо на початковому етапі переважали шоки ліквідності, операційні та валютні ризики, то надалі посилюється значення ризиків бізнес-моделі, якості активів, довгострокового фондування та капіталу. Доцільно було б докладніше зазначити, що усереднений вплив воєнного чинника в економетричній моделі може не повною мірою відображати трансформацію характеру загроз у різні роки (с. 84–110; 137–147).

4. Теоретичну частину роботи посилює б окреме коротке узагальнення відмінностей між механізмом попередження неплатоспроможності, системою раннього попередження та системою банківського ризик-менеджменту. Таке порівняння можна було б подати у формі компактної таблиці за критеріями мети, суб'єктів, інструментів і результатів (с. 43–62).

Однак вказані вище зауваження та дискусійні положення суттєво не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційної роботи Казімірова М. А.

Загальний висновок

Дисертаційна робота Казімірова Михайла Анатолійовича на тему «Механізм попередження неплатоспроможності банків» є цілісним, завершеним і самостійним науковим дослідженням, у якому поглиблено теоретичні основи та розроблено практичні рекомендації щодо удосконалення механізму попередження неплатоспроможності банків в Україні.

Робота характеризується логічною структурою, належним рівнем наукової аргументації, використанням сучасного аналітичного й економетричного інструментарію та виразною практичною спрямованістю. До її сильних сторін належать обґрунтування циклічної логіки механізму «від сигналу до дії», виокремлення трьох взаємопов'язаних контурів попередження неплатоспроможності, розроблення моделі ранжування банків за рівнем ризику, визначення ролі дисбалансу фондування та формування дворівневої архітектури активізації проблемних банків із застосуванням КРІ-логіки.

Дисертацію оформлено відповідно до встановлених академічних вимог. Використані наукові положення, статистичні відомості, нормативні документи та інші матеріали супроводжуються належними посиланнями, а особистий внесок здобувача у формування теоретичних положень, методичних розробок і практичних пропозицій чітко простежується у змісті роботи. Ознак академічного плагіату, фабрикації чи фальсифікації результатів не встановлено. Наведені в рецензії дискусійні положення та зауваження окреслюють перспективи подальшого розвитку досліджуваної проблематики, не заперечують основних результатів дисертації та не впливають на її загальну позитивну оцінку.

Враховуючи актуальність теми, рівень наукової новизни, обґрунтованість і достовірність результатів, їх теоретичну та практичну цінність, дисертаційна робота Казімірова Михайла Анатолійовича «Механізм попередження неплатоспроможності банків» відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою

Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, і Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40. Обидва документи залишаються чинними. Казіміров Михайло Анатолійович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії у галузі знань 07 «Управління та адміністрування» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування».

Рецензент

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансових ринків
та технологій,
Державний податковий університет
(м. Ірпінь)



Наталія МОСКАЛЕНКО

